

А-43 Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова.– Вип. III. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2012. – С. 20-27.

УДК 37.013.77

Ю.В. Галецька

СТАН УСПІШНОСТІ УЧНІВ ЗА УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В ДОПОМІЖНІЙ ШКОЛІ

В статті проаналізовано особливості використання технічних засобів навчання на уроках географії в допоміжній школі, описано результати експериментального дослідження успішності школярів на уроках з використанням навчальних фільмів.

Ключові слова: успішність учня, методи навчання, технічні засоби

© Галецька Ю.В.

навчання.

В статті проаналізовані особливості використання технічних засобів навчання на уроках географії в допоміжній школі, описані результати експериментального дослідження успішності школярів на уроках з використанням навчальних фільмів.

Ключеві слова: успішність учня, методи навчання, технічні засоби навчання.

Сучасний урок географії неможливий без наочних засобів навчання. М.М. Баранський, говорячи про особливості географії як шкільного предмету, відмічав, що ні один із інших предметів не потребує в такій мірі наочності і цікавості у викладанні, як географія [3, с. 133]. Також важливість наочних засобів навчання географії, зокрема екранних посібників, підкреслювали такі дослідники, як Т.І. Пороцька, В.М. Синьов, Л.М. Панчешнікова, А.С. Барков, В.М. Пакулова, В.І. Кузнецова та інші. Демонстрація навчального фільму дозволяє сприймати предмети та явища в усій їх багатогранності та багатстві. В процесі використання навчальних фільмів забезпечується звукове і зорове засвоєння знань, тому їх ще називають аудіовізуальними засобами наочності [4, с. 75].

В спеціальній методиці викладання географії зазначаються певні рекомендації щодо використання навчальних фільмів на уроках в допоміжній школі. Час і місце демонстрації фільму визначається вчителем у відповідності із шкільним розкладом. Вчитель повинен добре знати фонд навчальних фільмів і наявність в школі необхідного обладнання до уроків із застосуванням кіно, а також методику застосування цих засобів. В процесі підготовки вчитель визначає завдання уроку, підбирає відповідний фільм, продивляється його, підбирає відповідні кадри діафільму, частини кінофільму, ознайомлюється з необхідною літературою, готує додаткові наочні посібники, складає план уроку, який включає короткий зміст фільму і робить свої пояснення до кадрів [3, с. 138].

Урок з застосуванням кінофільмів переслідує різні завдання: на матеріалі відповідного навчального фільму узагальнити знання учнів про тваринний і рослинний світ віддаленої географічної області чи показати сучасні способи добування кам'яного вугілля, дати уявлення про рух людини в космосі, охорону лісів тощо.

Відбір відповідного фільму з фонду загальноосвітньої школи являє собою дуже складне завдання для вчителя допоміжної школи. При відборі фільму до якої-небудь теми, вчителю-дефектологу необхідно

врахувати особливості психології розумово відсталих учнів і ступінь доступності цього кінопосібника. Іноді цікаві в пізнавальному відношенні кінофільми доводиться замінювати діафільмами чи діапозитивами, чи обмежуватись картинами, малюнками в підручнику. Трудність відбору полягає ще й в тому, що щорічно фонд кінофільмів змінюється, доповнюється новими. Якщо педагог регулярно знайомиться з наявним фондом кінофільмів і попередньо їх переглядає, то тільки в цьому випадку він зможе виконати основні вимоги методики, правильно відібрати матеріал, закріпити в пам'яті учнів його зміст і підготувати учнів до перегляду кінопосібника.

Підбирати навчальні фільми до уроків потрібно таким чином: в першу чергу відібрати діафільми і кінофільми, які є в школі, а потім, якщо потрібних фільмів немає, дивитись їх в каталозі навчальних фільмів і діафільмів для загальноосвітньої школи. В підборі навчальних фільмів необхідно керуватись навчальною програмою для учнів допоміжної школи.

Дотримуючись правильних вказівок і вивчивши статтю підручника, вчитель в процесі попереднього перегляду фільму, відбирає потрібні кадри, виділяє ті моменти, на які необхідно звернути увагу учнів. Особливо старанно потрібно підготувати питання, які вчитель буде задавати учням в ході перегляду фільму. Ці запитання повинні бути завчасно чітко сформульовані, кількість їх має бути суворо обмежена (не більше трьох – чотирьох) [5, с. 41].

Старанно слід готувати і розповідь до фільму, якщо звук відключений. Текст розповіді в цьому випадку має бути невеликим за об'ємом, але в цей же час охоплювати весь матеріал, який необхідно засвоїти. В складанні тексту вчителю допоможе попереднє прослуховування звукового супроводу до фільму і текст статті підручника на цю тему. Спочатку, перед показом фільму, вчитель знайомить учнів з коротким змістом фільму, виділяє головне в змісті, пояснює важкі слова, вирази, задає питання учням по темі фільму, попередивши, що ці ж запитання будуть використані в подальшій роботі з теми, яка вивчається. Після такого введення, учням демонструють фільм. Поясненню нового матеріалу передуює вступна бесіда по фільму.

Не слід завчасно попереджати учнів про перегляд фільму, до уроку чи на його початку, розумово відсталі діти в його очікуванні не слухають пояснень вчителя. Тому, спочатку, краще провести опитування учнів з пройденого матеріалу, пояснити нову тему з допомогою різних наочних посібників, дати домашнє завдання (якщо воно не пов'язане з фільмом), а потім повідомити дітям про перегляд кінофільму. Після перегляду кінофільму чи кінофрагменту, корисно знову повернутися до

картин, малюнків, моделей – до тих посібників, з допомогою яких вивчалась тема до демонстрації фільму.

Пояснення до навчальних фільмів можуть бути різноманітними за об'ємом і змістом. Це залежить від відповідності об'єму навчального матеріалу в фільмі, об'єму вказаного в програмі для допоміжної школи, від змісту дикторського тексту. Необхідно враховувати, що словесний супровід вчителя не має бути багатослівним. –Заговорювання фільму заважає дітям сприймати зорові образи. Показуючи звуковий фільм, який супроводжується дикторським текстом, а в ряді випадків і музикою, вчитель повинен обмежувати пояснення короткими фразами синхронно з зоровим матеріалом. Надписи до кадрів в інших кінофільмах і діафільмах, як в початкових так і в старших класах повинен читати тільки вчитель, так як самостійне читання відволікає дітей від сприймання змісту фільму.

Демонструючи будь-які екранні посібники, не слід звертати увагу на часткові деталі. Не слід звертати увагу учнів і на ті моменти, які вони запам'ятають самостійно. Дослідження Т.І. Пороцької показали, що в навчальних фільмах з природознавства, географії розумово відсталі школярі достатньо добре запам'ятовують кадри з зображенням тварин, їстівних рослин, пригодницькі, цікаві, емоційно вражаючі моменти [5, с. 43]. В зв'язку з цим, під час демонстрації кінопосібника, вчителю слід постійно направляти увагу дітей на головне, відволікаючи від цікавих, пригодницьких моментів. В іншому випадку учні запам'ятають тільки ці моменти, які витісняють більш важливий в пізнавальному відношенні навчальний матеріал.

Узагальнюючи вище сказане, можна припустити, що навчальний фільм інтенсифікує процес подачі навчальної інформації на уроках географії в допоміжній школі.

Метою нашого дослідження була перевірка ефективності використання навчальних фільмів на уроках географії та порівняння рівня успішності учнів на уроках з використанням образотворчих засобів наочності та уроках із застосуванням навчального кіно.

Дослідження проводилось з учнями 5 класу допоміжної школи. Було проведено 6 уроків, при цьому використовувалось три теми уроку, і на кожному з цих тем ми проводили по два уроки, перший урок по кожній темі ми проводили за допомогою традиційних засобів наочності (малюнки, таблиці, фотографії, ілюстрації), а другий урок по кожній темі було проведено з використанням технічних засобів навчання. Таким чином було проведено три пари уроків, з яких зрозуміло різницю сприймання дітьми навчального матеріалу і ефективність засвоєння знань, залежно від того, використовуємо ми технічні засоби навчання чи ні. Темати уроків було вибрано: "Тварини Африки, їх будова та спосіб

життя у природних умовах", "Тварини Європи, їх будова та спосіб життя у природних умовах" та "Тварини Австралії, їх будова та спосіб життя у природних умовах".

Ці теми зазвичай не входять до програми курсу "Географія рідного краю" у 5 класі, але ми їх обрали, тому що хотіли взяти такі теми для уроків, з матеріалом яких діти ще не були ознайомлені у школі (а зазвичай і вдома), щоб точніше виділити кількісні та якісні показники засвоєння невідомих дітям до цього уроку знань.

Багато з цих тварин є екзотичними для нашої країни, діти з ними не зустрічались, принаймні, у природних умовах існування цих тварин, тому уявлення про них діти могли отримати тільки власне під час проведення наших експериментальних уроків. Матеріали для розповіді, що використовувались на першому і на другому уроках були підібрані у відповідності до психічних особливостей розумово відсталих дітей, були доступними, максимально місткими і цікавими. Сама розповідь була проілюстрована фотографіями, малюнками цих тварин. Наголошувались найголовніші тези змісту розповіді, найцікавіші і найважливіші моменти обговорені усім класом. В кінці першого уроку кожної з тем було проведено анкетування учнів у письмовій формі, тобто діти відповідали на три питання, матеріал для яких було використано з розповіді вчителя на уроці та інформації, що несла наочність. Анкетні питання були поділені на легке (правильна відповідь на це питання оцінювалась в обробці результатів на три бали), складне (правильна відповідь на це запитання оцінювалась в чотири бали), і найскладніше (правильна відповідь на це запитання оцінювалась в п'ять балів). Неправильна відповідь на кожне з трьох запитань для спрощення підрахунків результатів оцінювалась в нуль балів. При цьому дітям оцінки не розголошувались.

Другий урок по кожній темі проводився з використанням технічних засобів навчання (зокрема, використовувались навчальні фільми про тварин), в сукупності з розповіддю, малюнками, фотографіями, так як відсутність варіацій під час демонстрування наочного матеріалу призводить до негативних наслідків. Сприймавши наочно об'єкт, що вивчається, лише в одному вигляді, розумово відсталі діти уявляють собі й усі інші однорідні об'єкти точно такими самими, і на основі обмежених уявлень про них формуються занадто звужені поняття. Відсутність варіацій під час демонстрування матеріалу може стати серйозним гальмом у навчанні учнів переносити знання з однієї ситуації на іншу. Успіх демонстрації фільму залежить від умілого поєднання його із словом та практичною діяльністю учнів. На цьому уроці використовувались традиційні засоби навчання в першу чергу, а навчальний фільм йшов як підкріплюючий та розширюючий знання

елемент. Після другого уроку з кожної теми (урок з використанням технічних засобів навчання), проводилось анкетування, аналогічне з тим, що проводилось після першого уроку з кожної теми, з метою визначення рівня отримання учнями нових знань для виявлення ефективності використання ТЗН на уроках з даного предмету. Матеріалом для питань даної анкети використовувалась інформація, яку несло безпосередньо навчальне кіно і коментарі вчителя в процесі перегляду фільму.

На основі обробки результатів кожного з анкетувань отримано такі результати: на першому уроці, що проводився без використання технічних засобів навчання, кількість набраних учнями класу балів становить 48 із 84 максимально можливих, що у процентному відношенні становить 57%.

Результати анкетування, проведені після другого уроку, що проводився по цій самій темі, але на якому крім традиційних методів, таких як розповідь, використання фотоілюстрацій, малюнків, використовувалось ще й навчальне кіно, показують, що кількість набраних балів становить 74 балів із 84 максимально можливих, що у процентному відношенні становить 88%. Так ми бачимо, що різниця у ефективності навчання з використанням технічних засобів навчання, порівнюючи з навчанням лише традиційними методами, становить, опираючись на перші два проведені уроки, 26 балів, що у процентному відношенні дорівнює 33%.

Таким чином було проведено ще чотири уроки, два з них за допомогою традиційних засобів навчання, а два інші за допомогою традиційних методів плюс технічні засоби навчання.

Результати анкетування, проведеного після третього уроку, на якому використовувались лише традиційні засоби навчання, показали, що рівень засвоєний учнями знань дорівнює 44 бали, що у відсотковому відношенні становить 52%.

Результати анкетування проведеного на четвертому уроці, на якому разом з традиційним засобом навчання використовувались і технічні засоби навчання, складає 79 балів із 84 максимально можливих, що у відсотковому відношенні складає 94%.

Результати анкетування, проведеного наприкінці п'ятого уроку, що проводився лише з використанням традиційних засобів навчання, складають 40 балів з 84 максимально можливого, що у відсотковому відношенні дорівнює 48%. Результати анкетування, що проводилось на шостому уроці, де наряду з традиційними засобами використовувались технічні засоби навчання, складають 81 бали з 84 можливих, що у відсотковому відношенні становить 96% (див.рис. 1).

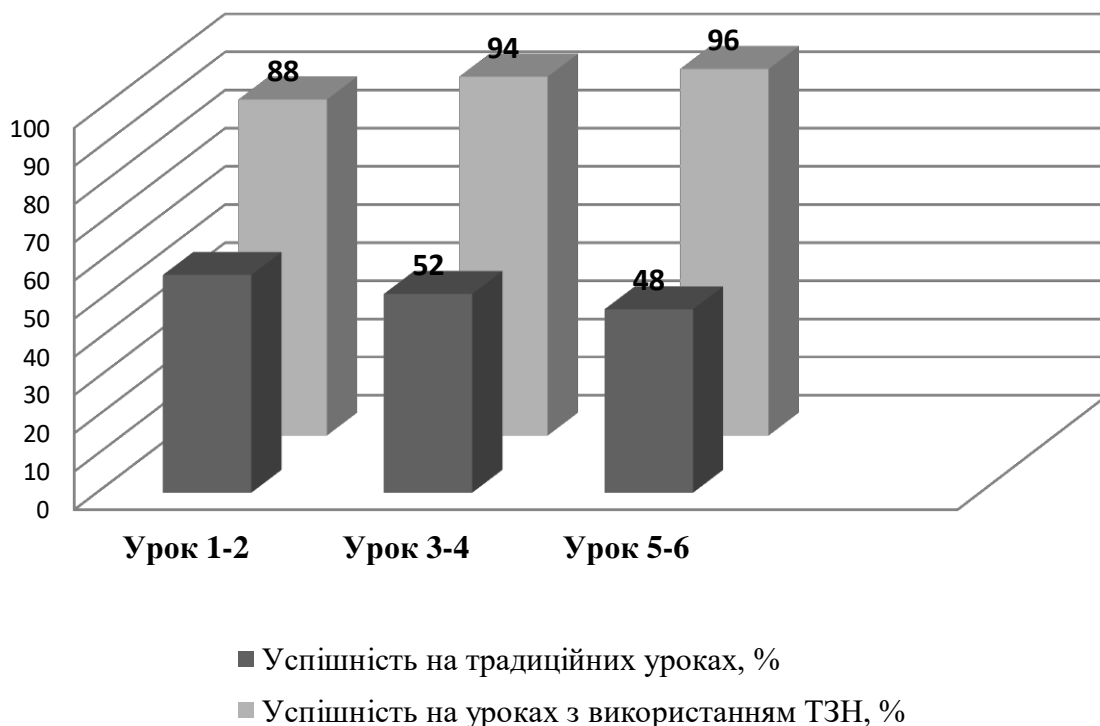

Рис.1. Стан успішності учнів за умови використання технічних засобів навчання на уроках географії.

Отже, середній рівень знань, отриманих учнями на уроках, де ТЗН не використовувались, складає 52%, на відміну від рівня знань, отриманих розумово відсталими учнями на уроках з використанням ТЗН, це 92%.

Таким чином, на уроках, де використовувались технічні засоби навчання, успішність учнів підвищувалась на 40%, тобто успішність зростає майже вдвічі. Для досягнення позитивних результатів необхідне дотримання наступних умов:

- добираючи фільм для уроку, враховують рівень освітньої підготовки, особливості розвитку пізнавальної діяльності учнів класу;

- звертається особлива увага на відповідність змісту, обсягу й послідовності викладу навчального матеріалу вчителем і тим, як цей матеріал подано у фільмі. Під час демонстрації вчитель має сам регулювати час перегляду того чи іншого кадру, якщо треба, повертатись до минулих кадрів тощо;

- учням допоміжної школи звуковий супровід та дикторський текст часто тільки заважають, тому краще добирати не озвучені фільми або демонструвати звукові фільми з вимкненим звуком, супроводжуючи їх спеціально підготовленими поясненнями. Величезну роль під час демонстрації окремих посібників відіграють небагатослівні, лаконічні пояснення вчителя. Якщо до фільму додано текст, то читати його

(вибірково) має сам вчитель, так як розумово відсталі учні не можуть одночасно читати текст і сприймати кадри;

- уповільнену або прискорену зйомку треба додатково пояснювати до початку або в процесі демонстрації фільму тому, що учні часто розуміють їх неправильно, вважаючи, що саме такий темп властивий дійсності;

- демонстрація навчального фільму на уроці в допоміжній школі має тривати до 15 хвилин у молодших класах і до 25 хвилин у старших класах.

Проаналізувавши літературу з даного питання, провівши спостереження за учнями, роботою вчителя, провівши експериментальне дослідження, яке було націлене на виявлення ефективності використання технічних засобів навчання при вивченні курсу "Географія рідного краю" у 5 класі допоміжної школи, ми виявили, що при використанні на уроках технічних засобів навчання (а саме навчальних фільмів) успішність учнів підвищується на 40%, тобто зростає майже вдвічі. Отже, технічні засоби навчання підвищують ефективність навчання розумово відсталих школярів, є безсумнівно дієвими, оптимізуючи навчальний процес, також існує достатня методологічна основа для можливості збільшення використання технічних засобів навчання у допоміжній школі.

Список використаних джерел

1. Абрамова Т.В. Практикум з технічних засобів навчання. – К.: Вища школа, 1971. – 180 с.

2. Заставецький Б.І. Географія Хмельницької області: Навчальний посібник для учнів 8-9 класів. – Тернопіль, 1995. – 96 с.

3. Методика обучения географии в средней школе: Учебное пособие для студентов пед.ин-тов. /Под ред. Л.М. Панчешниковой. – М.: Просвещение, 1983. – 320 с.

4. Пакулова В.М., Кузнецова В.И. Методика преподавания природоведения: Учебник для студентов пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.

5. Пороцкая Т.И. Лекции по методике преподавания географии во вспомогательной школе. – М.: Просвещение, 1970. – 85 с.

The article analyzes the features of the use of technology in the classroom teaching of geography in secondary school, described the results of an experimental study of the success of students in the classroom using educational films.

Keywords: student success, teaching methods, technology training.